

**30 AĞUSTOS ZAFERİNİN İLK RESMİ TÖRENİ VE CUMHURİYETİN İLK ON YILINDA
BÜYÜK ZAFERİN YILDÖNÜMLERİ: İSTANBUL ÖRNEĞİ**

Dr. Hacı Veli GÖK*

ÖZ

30 Ağustos 1922'de Gazi Mustafa Kemal Paşa liderliğinde, Türk ulusunun ve ordusunun üstün çaba ve inancıyla Başkomutanlık Meydan Muharebesi kazanılmıştır. Bu savaş, Türk milletinin bağımsızlığına gem vurmaya kalkışan güçlerin topyekûn vatan topraklarından çıkarılması ile sonuçlanan bir zafer olarak tarihe geçmiştir. 26 Ağustos günü verilen taarruz emri sırasında Mustafa Kemal Paşa'nın yanında Genel Kurmay Başkanı Fevzi Paşa ve Batı Cephesi Kumandanı İsmet Paşa da bulunmaktadır. Taarruzun ilk gününde Türk ordusu hızlı bir ilerleyişle on beş kilometrelik bir alanı geçerek Yunan ordusunun birinci hat mevziini ele geçirmiştir. 28 ve 29 Ağustos'ta düşman ordusunun beşinci tümeni tamamen çevrilmiştir. Bunun üzerine durum değerlendirmesi yapan Mustafa Kemal Paşa ve kurmayları savaşın hızlı bir şekilde sonlandırılması gerektiğı kararını almışlardır. Bu istikamette yapılan plan doğrultusunda 30 Ağustos günü gerçekleştirilen Türk taarruzu neticesinde, muharebe Türk ordusunun kesin zaferi ile neticelenmiştir. Şüphesiz ki, ulusların tarihlerinde dönüm noktası olan böylesi şanlı zaferlerin gelecek nesillere armağan olarak bırakılması elzemdir. Bu bağlamda Türk tarihinin dönüm noktalarından birisini teşkil eden Başkomutanlık Meydan Muharebesinin kati olarak zaferle sonuçlandığı 30 Ağustos gününü anma etkinlikleri ile alakalı ilk resmi tören 1924 yılında bizzat Mustafa Kemal Paşa'nın katılımlarıyla Dumlupınar/Çal Köyü'nde yapılmıştır. 1926'ya gelindiğinde ise 30 Ağustos Zaferinin milli bayram olarak kutlanmasına karar verilmiştir. Bu süreç günümüze kadar kesintisiz devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Kemal Atatürk, 30 Ağustos 1922, Zafer Bayramı,

**THE FIRST OFFICIAL CEREMONY OF 30 AUGUST GLORY AND THE ANNIVERSARIES OF
CROWNING GLORY IN THE FIRST TEN YEARS OF REPUBLIC: İSTANBUL SAMPLE**

ABSTRACT

On the 30 August 1922, under the leadership of Veteran Mustafa Kemal Pasha, Field Battle of the Commander- in-Chief was won with the outstanding efforts and faith of the Turkish nation and army. This war had passed in the history as a blessed victory ended up with being totally removed from the homeland of the forces attempting to restrain the independence of the Turkish nation. During the attack order given on 26 August, the Chief of Staff Fevzi Pasha and the Commander of Western Front İsmet Pasha were with Mustafa Kemal Pasha. On the first day of the attack, the Turkish army passed on a 15 square kilometer area and captured the Greek Army's first position. On 28-29 August, the fifth division of enemy army was swept. Then, making estimate of the situation, Mustafa Kemal Pasha and his staff decided to end the war immediately. In line with the plan made by this decision, In consequence of the Turkish attack on 30 August, the war ended up with the decisive victory of Turkish army. Unquestionably, it is crucial to hand down such glorious victories which are the defining moment in the histories of the nations, to the next generations. In this regard, the first official ceremony relevant to the remembrance activities of the day 30 August, when the pitched battle of the Commander –in-Chief constituting one of the turning points of the Turkish nation, ended with a decisive victory, was arranged with the attendance of Mustafa Kemal Pasha in person in Dumlupınar/Çal village

* İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü, Türkiye, h.veligok@gmail.com. Orcid ID: 0000-0001-7419-0271

in 1924. By 1926, It was decided that the 30 August Glory is celebrated as a national holiday and this process is going on continuously.

Key Words: 30 August 1922, Victory Day, National Holidays,

Giriş

İnsanlık tarihine bakıldığında insanoğlu inanç, eğlence ya da anma gibi ritüellerden mütevellit bir takım etkinlikler yapmıştır. Bahse konu bu etkinlikler tarihsel süreçte tören, festival, şenlik, milli bayram vb. isimler altında süregelmiştir. (Bolat 2012:1). Bu genel çerçevede Türklerde bayram kavramına değinilecek olunur ise bu kavram ilk defa Kaşgarlı Mahmut'un XI. yy. da yazmış olduğu *Divanında* görülmektedir. Kaşgarlı Mahmut'a göre bu kelimenin aslı "*bedhrem*"dir. Bu kelimeyi Oğuzlar "*bayram*" şekline çevirmişlerdir. Bayramlar XI. yy Türk toplumunda bayram yeri adı verilen meydanlarda kutlanmıştır (Bolat 2012: 11; Koca 2002: 79.; Erdem 1992: 259). Bayram ve tören gibi kavramlar kuşaktan kuşağa geçerek günümüze kadar gelmiştir. Bu kavramlar Osmanlı Devleti döneminde de oldukça önem verilen bir husus olmuştur. Osmanlı Devleti'nde resmi törenlere cülus töreni, cenaze töreni, kılıç kuşanma töreni, sefere çıkma merasimi, mevlit töreni, cuma namazı ve dini bayram merasimleri örnek olarak verilebilir (Baykal 2008: 13, 22, 30, 44, 51, 64). II. Meşrutiyete kadar dini bayramlar şeklinde süregelen merasimler yapılırken, meşrutiyetle birlikte Osmanlı Devleti'nde "*milli bayram*" kavramı oluşmaya başlamıştır. İttihat ve Terakki Partisi döneminde ortaya çıkan milli bayram olgusu, milli duyguları nesillere aktarma amacı gütmüş ve bu doğrultuda milli bayramlar teşkil edilmiştir. Bu bağlamda 1 Haziran 1909'da Mebusan Meclisinde II. Meşrutiyetin ilan edildiği 23 Temmuzun milli bayram ilan edilmesi kabul edilmiştir. "*Çocuklar Bayramı ve İdman Bayramı*" Osmanlı Devleti döneminde kutlanılan dini olmayan bayramlara örnek olarak verilebilir (Bolat 2012: 25, 26, 28, 30). Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise özellikle Milli Mücadele döneminde gösterilen kahramanlıkların ve elde edilen zaferlerin gelecek nesillere ulaştırılabilmesi, milli birlik ve beraberlik duygusunun yaşatılabilmesi adına bu özel günler milli bayram ilan edilmiştir. Bu milli bayramlar arasında 1 Nisan 1926'da "*bayram*" olarak kutlanması kararlaştırılan 30 Ağustos Zafer Bayramı renkli törenlerle yurdun her yerinde kutlanmıştır (Resmi Gazete: 1926/346; Sayılır 2014: 100). Milli Mücadeleyi kesin zaferle neticelendiren Başkumandanlık Meydan Muharebesi'nin bittiği gün olan 30 Ağustos Türk Milleti için paha biçilmez bir gün olarak günümüze kadar süregelmiştir. (Öztürk 2018:233). Bu güne ulaşmak elbette kolay olmamıştır. Türlü sıkıntılarla sürdürülmeye çalışılan İstiklal Harbi, Sakarya Meydan Muharebesi ile Yunan ordusuna karşı kazanılan galibiyetin ardından, düşman ordusuna kesin darbeyi vurmak amacıyla 26 Ağustos 1922 günü taarruza geçilmiştir. 27 Ağustos'ta Afyonkarahisar düşman işgalinden kurtarılmış ve 30 Ağustos günü, Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın, "*Ordular İlk Hedefiniz Akdeniz'dir. İleri!*" emriyle birlikte verilen kahramanca mücadelenin ardından düşman birlikleri Türk topraklarından çıkarılmıştır. 30 Ağustos günü kaydedilen bu zafer, bir milletin vatanını, hürriyetini ve bağımsızlığını nasıl koruduğunun kanıtı olarak gösterilebilir. Bu bağlamda, bu günün Türk Milleti için önemi 1926 yılından itibaren aralıksız kutlanılan resmi törenlerle kendisini ulusal ve uluslararası boyutta ortaya koymaktadır (Aslangül 1957: 15; Göze 1976: 11; Özkafa 1964: 3; Bayram 1972: 22; Özdemirci 2001: 4; Kansu 2019: 8-10;30 Ağustos Zaferi: 34).

30 Ağustos Zaferinin, milli bayram olarak kutlanması ile ilgili TBMM görüşmesi 1 Nisan 1926 tarihinde yapılmıştır. Dört maddeden oluşan Zafer Bayramı Kanunu'nun ilk maddesi, Başkomutanlık Meydan Muharebesinin neticelendiği 30 Ağustos gününü, cumhuriyet ordusu ve donanmasının Zafer Bayramı ilan etmektedir. Dolayısıyla bu bayram Türk ordusuna atfedilmiştir. İkinci maddede, Zafer bayramının her sene kara, hava ve deniz kuvvetleri tarafından kutlanacağı ve Milli Savunma Bakanlığı'nın belirleyeceği bir program gereğince savaşın cereyan ettiği Dumlupınar'da ayrıca bir askeri merasimin tertip edileceği, öte yandan o gün askeri dairelerin tatil olacağı belirtilmiştir. Ancak ikinci madde TBMM sıralarında eleştirilere neden olmuştur. CHP Van Milletvekili Hakkı Bey, 30 Ağustos Zaferinin sadece orduya mal edilemeyeceğini, bu zaferde tüm milletin katkısının olduğunu bu nedenle askerin yanında mülkiye ve çeşitli okulların da bu maddeye eklenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu itiraz üzerine ikinci maddeye; "...*Dumlupınar'da ayrıca merasim-i askeriye icra edilir ve bu günde bilumum dairelerle mektepler tatil olunur.*" ibaresi eklenerek, bayramın kapsamı ordu dışına genişletilmiştir. Üçüncü Maddesinde neşri tarihinden muteber ibaresi yer alırken son madde de ise kanunun icrasından Bakanlar Kurulu sorumludur ibaresi yer almıştır. Yapılan oylama neticesinde Zafer Bayramı Kanunu kabul edilmiştir (TBMMZC: D:2,C.24,İ.3,Y.01.04.1926, s.7-8). Kanunun kabulünün ardından 26 Ağustos 1926'da Milli Savunma Bakanı Recep Peker tarafından yayımlanan bir genelge ile 30 Ağustos Zafer Bayramının kutlanması ile ilgili ayrıntıya yer verilmiştir. Araştırmanın konusu olan Cumhuriyetin ilk on yılında yapılan kutlamalar bu genelge esas alınarak hazırlanmış ve icra edilmiştir. Genelgeye göre; **A.** 30 Ağustos Zafer Bayramı günü öğleden önce mahallin en büyük askeri makam sahibi ziyaret edilerek tebrikat yapılır. **B.** Tebrik ziyaretinin ardından, törenin yapılacağı alana geçilir ve mahallin en büyük komutanı burada bulunan askerleri tebrik eder. Daha sonra askeri birlik içerisinde en kıdemsiz zabit tarafından günün anlam ve önemini anlatan bir konuşma gerçekleştirilir. Bunu mahallin en büyük askeri makamının yapacağı konuşma takip eder. **C.** Resmi geçit töreni icra edilir ve askeri kıtalar dağılır. **D.** Saat on beşten sonra asker için eğlenceler ve oyunlar, gece enlikleri ve fener alayları düzenlenir (Sayılır 2014: 101-102.) Cumhuriyetin ilk on yılındaki kutlamalara bakıldığında genelge dışına çıkılmadığı ve her seneki kutlamaların nizami bir şekilde genelge çerçevesinde icra edildiği görülmektedir.

Türkiye'de 30 Ağustos Zafer Bayramı dışında toplam üç tane daha resmi bayram bulunmaktadır. Bunlar; 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı ve 19 Mayıs Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı'dır (Resmi Gazete 2428/1931). Bunlardan 23 Nisan'ın, milli bayram ilan edilmesi 23 Nisan 1921 tarihli TBMM oturumunda kararlaştırılmıştır. Böylece 23 Nisan Türkiye Cumhuriyetinin ilk resmi bayramı olmuştur. (TBMMZC: D:1,C.10,İ.2,Y.23.04.1337, s.74). 1981'de çıkarılan bir kanun ile ismi "23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı" olarak değiştirilmiştir (Akın 1997: 91). 29 Ekim gününün Cumhuriyet Bayramı olarak ilan edilmesine ise 19 Nisan 1925 tarihli TBMM oturumunda karar verilmiştir. (TBMMZC: D:2,C.18,İ.2,Y.19.04.1341, s.165-167.) 19 Mayıs'ın milli bayram olarak TBMM tarafından kabul edilmesi 20 Haziran 1938 tarihinde olmuştur. Bu bağlamda, bahse konu tarihteki Meclis oturumunda, Mayısın 19. Günü, "Gençlik ve Spor Bayramı" ilan edilmiştir. (TBMMZC: D:5,C.26,İ.3,Y.20.06.1938, s.217). Bu bayramın ismi 1981'de çıkarılan 2429 sayılı kanun ile 19 Mayıs Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı

olarak değiştirilmiştir (Bolat 2007: 47). Bu bağlamda kronolojik bir sıralama ile Türkiye Cumhuriyeti'nde önemli günlerin (23 Nisan, 29 Ekim, 30 Ağustos ve 19 Mayıs) milli bayram olarak kanunlaşması sırasıyla; 1921,1925,1926 ve 1938 yıllarında TBMM tarafından kararlaştırılmıştır.

Milli bayramlar arasında yer alan 30 Ağustos zafer kutlamaları, cumhuriyetin ilk on yılı baz alındığında bu zaferin henüz kazanılmasından dolayı duyulan coşkunun İstanbul özelinde ortaya çıkarılması, İstanbul'da yapılan kutlamaların yayımlanan genelgelere uygun olarak yapılıp yapılmadığı, devlet erkanının bahse konu tarihlerde zafer törenine katılımları ve istiklal savaşı döneminde, Milli Mücadeleye en fazla muhalefet gösteren İstanbul'da, Milli mücadelenin bir neticesi olan Zafer Bayramı etkinliklerine ne derece bir katılım gösterildiği bu çalışmanın ana eksenini belirlemektedir. Bu bağlamda, çalışmada bu konuların aydınlatılması adına başta dönem basını olmak üzere, Başkanlık Cumhuriyet Arşivi, TBMM Zabıt Cerideleri, Resmi Gazete ile Telif ve Tetkik eserler titizlikle incelenerek Cumhuriyetin İlk On Yılında İstanbul'da Zafer Bayramı Kutlamaları ile ilgili sağlıklı bir değerlendirmeye varılması amaçlanmıştır.

1- 1923-1927 Zafer Bayramı Kutlamaları

1.1. 1923

30 Ağustos Zaferinin ilk yıldönümü cumhuriyetin henüz ilan edilmediği bir tarih aralığını kapsamaktadır. Zaferin 1923 yıl dönümünde herhangi bir tören icra edilmemiştir. Bahse konu yılda, 30 Ağustos zaferine basında yer verilmiştir. İkdam Gazetesi, "*Bu gün Anadolu'da Kati Zaferimizin Yıl Dönümüdür*" başlıklı haberi ile günün anlam ve önemini belirten habere yer vermiştir. Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın 30 Ağustos zaferine giden süreçte harbi sevk ve idaresini ne suretle yaptığı özetle basında yer bulmuştur. Yunan ordusunun beş fırkasının Kızılaş Deresi civarında imha ve esir edilmesi büyük bir gururla kamuoyuna aktarılmıştır. Buna göre Yunan ordusunun imha ve esir edilmesinin yanında, üç fırkasının da İzmir istikametinde firar ettiği bilgisine yer verilmiştir. Beş gün beş gece süren savaş neticesinde Anadolu toprağının düşman ordusuna mezar olduğunun altı çizilmiştir. Ayrıca basında, 30 Ağustos gününün sene-i devriyesi "*Milli Harp Bayramı*" olarak telakki edilmiştir. 1923'te herhangi bir resmi kutlama olmazken, basında bu gün milli bayram olarak nitelendirilerek, İstanbul Muhafız Ordusunun bu milli bayramı aralarında şenliklerle kutladığı ifade edilmiştir. Buradan anlaşılmaktadır ki büyük zaferin yıl dönümü resmi olarak bayram ilan edilmezden evvel, ordu içerisindeki birlikler bu günü bayram havasında kutlamaya başlamıştır. Ayrıca Harbiye Nezaretinin Beyazıt meydanına bakan kapısı bu önemli gün münasebetiyle bayraklarla süslenmiştir (İkdam 31 Ağustos 1923: 1; Tanin 31 Ağustos 1923: 1; Anadolu Yenigün 1923: 1).

1.2. 1924

1923'te herhangi bir resmi kutlamaya sahne olmayan 30 Ağustos Zafer günü, 1924'e gelindiğinde ilk kez resmi bir törenle kutlanmıştır (Tuncel 2020: 9). Bu bağlamda Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın bizzat katılımlarıyla Dumlupınar/Çal Köyü'nde bir kutlama ve şehitleri anma programı tertip edilmiştir. Resmi tören için iki sene gibi bir sürenin geçmiş olmasında, yeni kurulan Türk Devleti'nin gerek içeride gerekse dışarıda yoğun bir mesai sarf ediyor olması değerlendirmesi yapılabilir. Tüm bu meşguliyete rağmen böylesine önemli bir günün unutulmayarak 1924'te Cumhurbaşkanı Mustafa

Kemal Paşa öncülüğünde ilk resmi törenin icra edilmiş olması da bu konuya verilen kıymeti göstermesi açısından önem arz etmektedir. Dumlupınar'a trenle gelen Mustafa Kemal Paşa, güzergâhında bulunan Eskişehir'e uğramış ve burada halkın çok yoğun ilgisiyle karşılaşmıştır. Gece yarısı olmasına karşın, kadın-erkek yüzlerce kişi tarafından karşılanmıştır. Dumlupınar tören alanına gelişi öncesi halk otomobil, kamyon ve kağnılarla Mustafa Kemal Paşa'yı karşılamak için hazır bulunmuş ve daha önceden kurmuş oldukları 100 kadar çadır ile Paşayı beklemeye başlamışlardır. Bu arada insanlar Konya ve İzmir'den törene katılmak için buraya gelmişlerdir (Tanin 31 Ağustos 1924: 1).

30 Ağustos 1924'te Dumlupınar'da yapılacak olan tören programı 18 Ağustos 1924'te Maarif Vekâleti tarafından belirlenmiştir. Buna göre programın saat: 14.00'de başlaması uygun görülmüştür. Ayrıca bu ilk resmi törene katılım sağlanması için İzmir, İstanbul ve Ankara'dan özel olarak kalkacak trenlerle vatandaşların tören alanına intikallerinin sağlanması kararlaştırılmıştır. Yazıda, tren sorumlularının törenin başlayacağı saat: 14.00'ü dikkate alarak kalkışlarını ve hızlarını ayarlamaları gerektiği vurgulanmıştır. Bu da yapılacak olan ilk tören için en küçük ayrıntının bile atlanmadan yazıya döküldüğünü göstermektedir. Tören alanında bulunan vatandaşların su ihtiyacı konusu da düşünülerek, Afyonkarahisar Valiliği ve I. Kolordu Kumandanlığı tarafından bu ihtiyacın karşılanacağı belirtilmiştir. Törende, ilk olarak Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi Fevzi Paşa tarafından bir konuşma yapılması, daha sonra burada meçhul asker¹ için yapılacak abide ve heykelin temel atma töreninin gerçekleştirilmesi,² ardından sırasıyla Darülfünunu, Matbuatı, Türk Ocaklarını, Muallimler Birliğini, Türkiye İdman Cemiyeti İttifakını, Hilal-ı Ahmeri ve Barolar Mümessilini temsil eden birer kişi tarafından günün anlam ve önemine binaen konuşma yapılması planlanmıştır. Daha sonra kürsüye TBMM Başkanı Fethi Bey'in çıkarak konuşmasını gerçekleştirmesi ve en son Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa kürsüye gelerek konuşmalarını yapması, Mustafa Kemal Paşa'nın konuşmalarının ardından yapılacak olan resmi geçit ile törene son verilmesi planlanmıştır (BCA 030-10-00-00/197-351-8).

Tören katılımcıları arasında İstiklal Savaşı komutanlarından Fevzi, İsmet, İzzeddin, Fahrettin, Ali Hikmet, Ali Fuat, Şükrü Naili ve Kemalettin Sami Paşalar ile Nafia Vekili Süleyman Bey ve Maarif Vekili Vasıf Beyler de yer almıştır. Ayrıca bu anı

¹ Mustafa Kemal Başkomutanlık Meydan Savaşı'nın ardından savaş alanını yakından görmek amacıyla 31 Ağustos 1922 günü beraberindekilerle savaş mahallini incelemiştir. Mustafa Kemal, savaş yerlerini incelerken Berberçami mevkiinde top mermisinin açtığı çukur içinde üzeri yarı toprakla örtülü bir şehidin kolunun sancağı gökyüzüne doğru dik tutar bir şekilde kaskatı kaldığını görmüştü. Mustafa Kemal, büyük bir hayret ve şaşkınlıkla buradaki şehidin kim olduğunun araştırılmasını istemiş ancak yapılan tüm tetkiklere rağmen künyesi tespit edilemeyen bu askere, "meçhul asker" denilmiştir. Mustafa Kemal Paşa savaş sonrasında yapılacak olan meçhul asker anıtı için bunun sembol alınması talimatını vermiştir. Bkz. (<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/mechul-asker-aniti-zafertepecalkoy-sehit-sancaktar-mehmetcik-aniti>).

² Mustafa Kemal Paşa bu anıtın açılışı sırasında şu konuşmayı yapmıştır: "Hiç şüphe etmemelidir ki, yeni Türk Devletinin temeli burada atıldı. Ebedi hayat burada taçlandırıldı. Bu sahada akan Türk kanları, bu semada dolaşan şehit ruhları devlet ve cumhuriyetimizin ebedi muhafızlarıdır. Burada temelinin attığımız "Şehit Asker" anıtı işte o ruhları, o ruhlarla beraber gazi arkadaşlarını, fedakâr ve kahraman Türk Milletini temsil etmektedir." Bkz. (Karaman 2011: 125,126).

haberleştirmek ve ölümsüzleştirmek için çok sayıda gazeteci ve fotoğrafçı da tören alanında yerlerini almıştır (İkdam 31 Ağustos 1924: 1). Bu sırada uçaklar alçak uçuş yaparak törende bulunan protokolü ve halkı selamlamışlardır. Halk ise bu duruma ellerindeki mendillerini sallayarak cevap vermiştir. Tören hazırlıklarının geneline bakıldığında oldukça ciddi bir hazırlığın yapılmış olduğunu göze çarpmaktadır. Çal Köyü'nde bulunan tören alanı için, Başkomutanlık Meydan Muharebesinin cereyan ettiği arazide uygun bir nokta belirlenmeye çalışılmış, daha sonra muharebenin Gazi Mustafa Kemal Paşa tarafından sevk ve idare edildiği yer olan Çalıtepe mevki, Mustafa Kemal Paşa'ya iletilmiş ve onun da uygun görmesi ile bahse konu yer tören için düzenlenmiştir. Çalıtepe ile Mustafa Kemal Paşa'yı taşıyan tren arasındaki güzergâh önceden düzenlenmiş ve araç geçişine uygun hale getirilmiştir. Daha sonra Mustafa Kemal Paşa, eşi Latife hanım ve protokol üyeleri ile birlikte tören alanına teşrif etmiş ve coşkulu kalabalık tarafından tezahüratlarla karşılanmıştır. Burada Mustafa Kemal Paşa ve eşi önceden kurulmuş olan çadırdaki bir süre istirahat ettikten sonra tören alanına geçmiştir. Bu sırada kurbanlar kesilerek paşaya sevgi gösterileri yapılmıştır (Vakit 1 Eylül 1924: 1; Tanin 31 Ağustos 1924: 1).

Mustafa Kemal Paşa'nın katılımıyla gerçekleştirilen törende, Fevzi Paşa'nın ve protokolün diğer üyelerinin konuşmalarının ardından, Mustafa Kemal Paşa kürsüye gelerek önemli bir konuşma gerçekleştirmiştir. Konuşmada; milli birlik ve beraberlik duygusu ön plana çıkmıştır. Mustafa Kemal Paşa, geceli gündüzlü devam eden bu büyük meydan muharebesinin gerçek manasının bugün verilen tafsilattan ziyade, yarın daha bariz, daha şümüllü bir surette anlaşılacağını ifade etmiştir. "*Beni milletim, Türk milleti emniyet ve itimadına layık görerek bu harekâtın başında bulundurdu. Bu vazife ve memuriyetin mesut hatırasını milletime karşı daima en derin minnettarlık, haz ve iftihar ile muhafaza ediyorum.*" ifadeleriyle milletin içinden gelen bir lider olduğunu vurgulamış ve Türk milletine karşı şükranlarını sunmuştur. Bu zaferi ayrıntılarıyla açıklayan Mustafa Kemal Paşa, konuşmasını şu cümleler ile bitirmiştir: "*30 Ağustos meydan muharebesi Türk tarihinde bir dönüm noktasıdır. Bu netice-i tarihîye yeni bir cereyan vermekle kalmamıştır. Burada akan kanlar şehit ruhlu cumhuriyetimizin ebedi muhafızlarıdır.*" (Hâkimiyet-i Milliye 31 Ağustos 1924: 1; Cumhuriyet 31 Ağustos 1924: 1; Selamet 1962: 6-7; Bulca 1949: 112.)

1.3. 1925-1926

1924 yılında Mustafa Kemal Paşa'nın teşrifleri ile başlayan ilk resmi 30 Ağustos töreni, daha sonraki yıllarda da sürmüştür. Ancak 1924 yılında, Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın bizzat teşrifleriyle Dumlupınar/Çal Köyü'nde icra edilen tören dönem basınının gündeminde olduğu için, İstanbul basınında, İstanbul 30 Ağustos Zafer etkinlikleri ile ilgili herhangi bir habere rastlanılmamıştır. 1925 yılı etkinlikleri ile ilgili de İstanbul basınında herhangi bir habere rastlanılmamıştır. Basında, sadece 30 Ağustos'un anlam ve önemine yönelik haberler yapılmıştır. Bunun sebepleri arasında Türk iç politikasındaki yoğunluk gösterilebilir. Doğuda Şeyh Sait ayaklanmasının başlaması (11-15 Şubat 1925), Fethi Okyar Kabinesinin istifa etmesi (2 Mart 1925), Takrir-i Sükûn Kanununun Kabulü (4 Mart 1925) ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kapatılması (3 Haziran 1925) gibi iç politikada önemli yer tutan konuların olması yaşanan yoğun süreci göstermektedir.

1926'ya gelindiğinde, 30 Ağustos Zaferi TBMM'de çıkarılan bir kanun ile resmi bayram ilan edilmiştir (TBMMZC: D:2,C.24,İ.3,Y.01.04.1926, s.8; Resmi Gazete: 1926/346). İstanbul'da 1926 Zafer Bayramı etkinlikleri oldukça renkli bir havada seyretmiştir. İkdam Gazetesi İstanbul'daki kutlamaları; "*Dün İstanbul emsalsiz günlerinden birini yaşadı.*" şeklinde tasvir etmiştir (İkdam 31 Ağustos 1926: 1). Şehir Türk bayrakları ve çiçeklerle süslenmiş ve askerler yollardan geçerken halkın yoğun tezahüratlarıyla karşılanmıştır. Cumhuriyet Gazetesi bu anı şu şekilde tasvir etmiştir: "*Dün o yollardan çelik bakışlı askerler geçti, inkılabı kuranlar, inkılabı yapanlar inkılabı yaşatanlar ve inkılabı ebediyete kadar yaşatacaklar geçti.*" (Cumhuriyet 31 Ağustos 1926: 1).

Yol ve binaların yanı sıra İstanbul limanlarında bulunan birçok gemi de süslenerek tören gününe hazırlanmıştır. Ayrıca Şirket-i Hayriye vapurları tören alanına insanların ulaşımını sağlamışlardır. İstanbul Valisi Süleyman Sami Bey, Belediye Başkanı Muhittin Bey, milletvekilleri, fırka ve Tayyare Cemiyeti erkânı, Darülfünun hocalarından bazıları ve cemiyet temsilcileri sabah Kolordu Kumandanlığına gelerek Kurtuluş Savaşı komutanlarından Şükrü Naili Paşaya tebriklerini iletmışlerdir. Şükrü Naili Paşa, İstanbul'da yapılan törenlerin idaresinden sorumlu en üst düzey komutan olarak bulunmaktadır. İstanbul'daki kutlamaların adresi, Taksim Meydanı olarak belirlenmiş ve bu düzen günümüze kadar da bazı değişikliklerle süregelmiştir. Taksim Meydanı güzergâhındaki Şişhane yokuşu, Şehzadebaşı ve Tramvay Caddesi'ndeki halk, kalabalık gruplar halinde Taksim Meydanı'na yönelmiştir. Taksim Meydanı sabah saatlerinde dolmaya başlamıştır. Basında, törene katılım sağlayan kişi sayısının yüzbinleri bulduğu ifade edilmektedir. İstanbul'da yapılacak olan resmi geçidi III. Kolordu Kumandanı Şükrü Naili Paşa idare etmiştir. Büyük önem verilen resmi geçit töreni için asker kıtaları sabah saat dokuz itibarıyla, tören alanında kendilerine ayrılan yere intikal ettirilmişlerdir. Tören nizamına önemli ölçüde dikkat edilmiş ve bu bağlamda görselliğin sağlanması adına Taksim bahçesinin karşısından başlamak üzere, yüzleri cadde yönüne dönük vaziyette Polis okulu, Bahriye ve Gedikli okulları, okul öğrencileri, esnaf cemiyetleri, süvari alayı ve topçu kıtası sıra halinde dizilmişlerdir. Taksim meydanı istikametinde ise Kuleli ve Harbiye okulları ile Bahriye Mızıkası yer almıştır. Ayrıca Taksim meydanından Taksim tramvay istasyonuna kadar olan kısım araç trafiğine kapatılmıştır. Tören için gerekli emniyet tedbirleri de alınarak herhangi bir aksaklığa mahal verilememesine özen gösterilmiştir. Bu bağlamda üçüncü ve beşinci polis müdürleri Cuma ve Ragıp Beyler ile Galatasaray Polis Merkezi memurları, tören güvenliği için vazifelendirilmişlerdir (İkdam 31 Ağustos 1926:1; Cumhuriyet 31 Ağustos 1926: 1; Milliyet 31 Ağustos 1926: 1).

Tören alanının süslemesine özen gösterilmiş ve bu doğrultuda Taksim Meydanının uygun bir köşesine süslü bir kemer yaptırılmıştır. Bunun yanında meydan, "*Yaşasın Türk Ordusu*" yazılı pankartlar, Türk bayrakları ve çiçeklerle süslenmiş kemerler Taksim Meydanının ortasına konulmuştur. Törene yoğun ilgi gösteren İstanbullular Taksim Caddesini boydan boya doldurmuştur. Törene yabancı devlet elçilerinin de davet edilmesi, 30 Ağustos zafer kutlamalarına uluslararası boyutta da katılım sağlanması adına önemli bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Amerika ve Fransa Ataşelerinin İstanbul'da icra edilen törende yer almaları bu duruma örnektir (Cumhuriyet 31 Ağustos 1926: 1).

Taksim meydanında icra edilen tören protokolünde yer alan isimler arasında; Kırşehir Milletvekili Refik İsmail Bey, Kütahya Milletvekili Rıza Bey, Erzincan Milletvekili Sait Bey, İstanbul Milletvekili İhsan Paşa, Meclisi Umumi Vilayeti azasından Ziyaeedin Bey, Beyoğlu Daire-i Belediyesi Müdürü Hamit Bey, Beyoğlu Kaymakamı Rükneddin Bey, Bahriye Genel Müfettişi Mehmet Ali Bey, İstanbul Bahriye Kumandanı Celal Bey ve Şükrü Kaya sayılabilir. Protokol yerlerini aldıktan sonra III. Kolordu Kumandanı Şükrü Naili Paşa, beraberinde III. Ordu Müfettişi İzzettin Bey, süvari müfettişi umumisi Halim Sabit Bey ve Topçu Kumandanı Emin Paşa ile birlikte tören alanına teşrif etmiştir. Şükrü Naili Paşa'nın alana gelmesinin ardından tören başlamış, protokol ve askeri birlik içerisinde en kıdemsiz asker olan II. Mülazım Tahir Efendi, günün anlam ve önemine binaen bir konuşmalarını yapmıştır. Konuşmanın ardından Şükrü Naili Paşa kürsüye gelerek halka hitaplarını sunmuştur. Paşa, konuşmasında; 30 Ağustos Zaferinin mahiyetini açıklarken tören katılımcıları tarafından alkışlanan şu cümleyi sarf etmiştir: *"30 Ağustos muzafferiyeti öyle bir destandır ki onu gözümüzle görmemiş olsaydık efsane zannederdik."* Konuşmasının devamında Mustafa Kemal Paşa ve kahraman Mehmetçiğin bu zaferdeki rolü ve katkısına değinen Şükrü Naili Paşa konuşmasını bu şekilde sonlandırmıştır. Bu sırada tören alanının üzerinde uçan Türk savaş uçakları, günün anlam ve önemini içeren broşürleri gökyüzünden alana bırakmışlardır. Bu durum halk tarafından heyecanla karşılanmıştır. Konuşmaların ardından tebrikat törenine geçilmiş ve törende bulunanlar protokol üyelerinin ve birbirlerinin 30 Ağustos Zafer Bayramını tebrik etmişlerdir. Tebriklerin ardından geçit töreni kısmına geçilmiş ve saat 11.00'da tören başlamıştır. Geçitte askerler, askeri öğrenciler, istihkâm kıtası, askeri sınaî mektebi, harbiye mitralyöz bölüğü, telsiz bölüğü, sıhhiye bölüğü, süvari bölüğü, topçu bölüğü, belediye zabıta memurları, itfaiyeciler ve esnaf cemiyetleri Şükrü Naili Paşa'nın önünden geçerek, geçit törenini icra etmişlerdir. Törene halkın yoğun ilgisi basında şu şekilde yer bulmuştur; *"Meydana sığamayan kısım ise evlerin duvarlarının üzerine çıkmışlar ve pencerelerden sarkmışlardı. Muzaffer Türk kumandanlarını kahraman Türk askerlerini sürekli alkışlarla karşılıyor ve dudaklarında bu büyük sevinç ve bayram günü için tebessümler belirliyordu."* (İkdam 31 Ağustos 1926: 1; Cumhuriyet 31 Ağustos 1926: 1; Milliyet 31 Ağustos 1926: 1; Son Saat 30 Ağustos 1926: 1).

1.4. 1927

1926'da olduğu gibi 1927 senesinde de Zafer Bayramı Töreninin adresi, Taksim Meydanı olarak belirlenmiştir. 1927 senesi, 30 Ağustos Zafer Bayramı kutlamaları İstanbul'da coşkuyla kutlanmıştır. Cumhuriyet Gazetesinin bu kutlamaları; *"Halk sabahlara kadar bu mesut günün şerefine eğlenmiştir."* şeklinde tasvir etmesi bu durumu örnektir (Cumhuriyet 31 Ağustos 1927: 1). Sabah saat 08.00'den itibaren halk, Beyoğlu'na hareket ederek İstiklal Caddesi'ni doldurmaya başlamıştır. Tören ilk olarak III. Kolordu Kumandanlığı binasında başlamıştır. Başta İstanbul Valisi olmak üzere il protokolü şapka ve jaketataylı³ bir şekilde kumandanlık binası önüne gelmiştir. Protokolün giyim tarzı modernleşme yolunda ilerleyen Türkiye'nin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Tebrikatta bulunan protokol arasında; Sıhhiye Reisi Tefik Salim

³ Resmî ziyaret ve davetlerde erkeklerin giydikleri, arkası yırtmaçlı, etekleri uzun ve ön köşeleri yuvarlak kesilmiş ceket. Bkz. (TDK Resmi İnternet Sitesi <https://sozluk.gov.tr/>)

Paşa, Topçu Müfettişi Emin Paşa, Merkez Kumandanı Alâeddin Paşa, Galip Paşa, Rüştü Paşa, Riyaset-i Cumhuriyeta Kumandanı Binbaşı İsmail Hakkı Bey, Polis Müdürü Şerif Bey, İstanbul Valisi Süleyman Sami Bey, Halk Fırkası 13. Mıntıka Müfettişi İbrahim Taliğ ve Beyoğlu Heyet-i İdare Reisi ve İstanbul Milletvekili Ziyaeddin Bey ön sıralarda yer almıştır. Buradaki tebrik merasimi 09.30'a kadar devam etmiş ve tebrikatta bulunanlar, 30 Ağustos 1922'deki görev yerleri ve yaşadıkları zorlu süreci sohbet konusu yaparak 30 Ağustos gününü yâd etmişlerdir. Daha sonra Şükrü Naili Paşa ve il protokolü tören alanının yer aldığı Taksim Meydanına doğru hareket etmişlerdir (Akşam 31 Ağustos 1927: 1; Cumhuriyet 31 Ağustos 1927: 1).

Saat 10.00 civarı Taksim meydanına gelen Şükrü Naili Paşa, ilk olarak burada bulunan askerleri teftiş etmiş ardından resmi geçit töreni için yerini almıştır. Bu sırada Şükrü Naili Paşa orda bulunan taburları teftiş ederek her tabura; "*merhaba asker*" şeklinde hitapta bulunmuş ve hep bir ağızdan çıkan "*sağ ol*" nidası törende bulunan halkta heyecan yaratmıştır. Paşanın yerini almasıyla tören başlamıştır. Daha önce olduğu gibi tören alanında I. Fırkanın en kıdemsiz zabiti konuşmasını yapmak üzere kürsüye çıkmış ve 30 Ağustos Zaferini anlatan kısa konuşmasından sonra kürsüye Şükrü Naili Paşa davet edilmiştir. Paşa'nın konuşmasında sarf ettiği; "*Genç arkadaşlarımızın hikâye ettiği 30 Ağustos zaferi büyük bir tarihtir. Bu zaferde Türk ordusu düşmanlarına yüksek kahramanlık dersi verdi. Bu zafer necip Türk milletinin tarihine karşı şeref ve namusunu kurtardı.*" şeklindeki ifadeler ile bu zaferin Türk milleti için ne kadar kıymetli olduğunu anlatmaya çalışmıştır. Şükrü Naili Paşa'nın konuşmalarının ardından resmi geçit töreni başlamış ve çalınan milli marşlar eşliğinde önde motosikletli ve bisikletli polisler, askeri kıtalar, polis taburu, jandarma ve belediye zabıtalardan oluşan müfreze, öğrenciler, esnaf ve tayyare cemiyeti üyeleri Şükrü Naili Paşa'nın önünden selam vererek geçmişlerdir. Bu sırada geçit töreninin yapıldığı caddenin her iki tarafını kaplamış olan halk, alkış ve tezahüratlarla bu anı coşkulu bir şekilde kutlamıştır. Resmi geçit törenine katılanlar, nizami yürüyüşlerini bozmadan istiklal caddesini takiben Şişhane yokuşu, Okçu Caddesi, Galata Köprüsü, Sirkeci, Sultanahmet, Divan Yolu, Beyazıt ve Şehzadebaşı güzergâhından Fatih Meydanına çıkmışlardır. Fatih Meydanında tören sona ermiştir (İkdam 31 Ağustos 1927: 1; Son Saat 31 Ağustos 1927: 1).

1.2. 1928-1933

1.2.1. 1928-1930

1928 Zafer Bayramı etkinlikleri İstanbul'da yine coşkulu bir hava içerisinde gerçekleştirilmiştir. Bu sene düzenlenen etkinliklerde önceki senelerden farklı olarak protokolde üst düzey isimleri görmek mümkündür. Tören ilk olarak yine Kolordu Kumandanlık binasında başlamıştır. Kolordu kumandanı Şükrü Naili Paşa'nın saat 09.00'da tören alanına intikalinin ardından, Başvekil İsmet Paşa ve TBMM Başkanı Kazım Paşa Jaketatay ve silindir şapkalı bir kıyafetle tören alanına teşrif etmişler ve Şükrü Naili Paşa'nın bayramını tebrik etmişlerdir. Reis-i Cumhuriyet Kâtibi Umumi Tevfik Bey, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa adına Şükrü Naili Paşaya tebriklerini sunmuştur. Bunu müteakiben saat 10.10'da Şükrü Naili Paşa makam aracı ile törenin ikinci kısmının yapılacağı Taksim Meydanına intikal etmiştir. Burada asker tarafından karşılanan Paşa, askerlerin bayramlarını kutladıktan sonra

kendisi için ayrılan yere geçmiştir. Askeri birliğin en genç zabiti tarafından bir konuşma gerçekleştirilmiştir. Akabinde Şükrü Naili Paşa günün anlam ve önemi ile alakalı konuşmasını yapmış ve resmi geçit törenine geçilmiştir. Askeri birlikler Şükrü Naili Paşa'nın önünden geçerken milli marşlar çalmış ve geçit törenindeki birliklerin nizami yürüyüşü halk tarafından takdir toplamıştır. Tören daha sonra son bulmuş ancak İstanbul'da Zafer Bayramı kutlamaları sabaha kadar devam etmiştir (Akşam 31 Ağustos 1928: 1; İkdam 31 Ağustos 1928: 1; Son Haber 30 Ağustos 1928: 1; Vakit 31 Ağustos 1928: 1). Törene İstanbul'da bulunan Gazi Mustafa Kemal Paşa katılmazken, 30 Ağustos münasebetiyle basına şu demeci vererek bu kutlu günün önemini ortaya koymuştur:

“30 Ağustosta sevk ve idare ettiğim muharebe, Türk milletinin yanımda bulunduğu halde idare etmiş olduğum hayatımdaki ilk ve son muharebedir. Bir insan kendisini milletle hissettiği zaman ne kadar kuvvetli bulur bilir misiniz? Bunu tarif müşküldür. Eğer ben izahta izhar-i acz ediyorsam beni mazur görünüz.” (Akşam 31 Ağustos 1928: 1; Özkaya 1994: 189).

1929'da gelindiğinde zafer kutlamaları İstanbul'da aynı coşkuyla devam etmiştir. Sabah erken saatlerde yine tebrikat ve geçit töreni icra edilmiş, müteakiben Bebek Koyu'nda büyük deniz yarışları yapılmıştır. Törenin bitmesine rağmen İstanbul halkı gece geç saatlere kadar eğlenmiştir. 1929 Zafer Bayramı kutlamalarına basında ayrı bir önem verilmiştir. Akşam gazetesinin; *“Zafer bayramı bu sene geçen senelerden çok neşeli bir surette tesit edilmiştir.”* şeklindeki beyanı bu duruma örnek olarak verilebilir (Akşam 1 Eylül 1929: 1). 1929 etkinliklerine de daha önceki yıllarda olduğu gibi Kolordu Kumandanlığında başlanmıştır. Saatler 09.30'u gösterdiğinde kırmızı-beyaz renklerle önceden süslenmiş güzergâh üzerinden il protokolü Kolordu binasına doğru gelmişlerdir. Saat 10.00'a kadar Şükrü Naili Paşa tarafından Başbakan İsmet İnönü, Hükümet erkânı, milletvekilleri, gazeteciler ve esnaf cemiyetleri temsilcilerinin tebrikleri burada kabul edilmiştir. Tören katılımının büyük çaplı olacağı önceden tahmin edilmiştir ki, İstanbul Valiliği tarafından Taksim Meydanındaki tören için dört adet tribün yaptırılmıştır. Yaptırılan bu tribünlerden birisi Kolordu Kumandanı Şükrü Naili Paşa ve protokole ayrılmıştır. Diğer yerlere ise Darülfünun öğrenci ve hocaları, Yüksek Okullar, polis ve zabıta memurları, vd. oturmuşlardır. Askeri erkândan ise Alâeddin, Nazif, Mehmet Ali, Hayri, Emin, Basri, Nuri ve Rüştü Paşalar katılım sağlamıştır. Daha sonra TBMM Başkanı Kazım Paşa ve Şükrü Naili Paşa'nın tören alanına teşrifleri ile 30 Ağustos Zafer Bayramı töreni başlamıştır. Tören sırasında İstanbul'da bulunan Gazi Mustafa Kemal Paşa törene katılım sağlamamıştır. Bu sırada törene katılım sağlayan askerlere üzerinde; *“şehrin orduya şükran hediyesidir.”* yazılı sigaralar dağıtılmıştır (İkdam 31 Ağustos 1929: 1; Vakit 31 Ağustos 1929: 2).

Törende, askeri birlik içerisindeki en kıdemsiz zabıt tarafından bir konuşma yapılmıştır. Konuşmada genç asker; *“Padişah ve Hükümeti idare eden o zamanın büyükleri ancak himaye bekliyorlardı.”* ifadelerini kullanarak, Milli Mücadele dönemindeki Osmanlı yönetimi eleştirmiştir. Bu konuşma katılımcılar tarafından alkış almıştır. Genç askerin konuşmasının ardından kürsüye Şükrü Naili Paşa gelmiş ve büyük zaferin yedinci yılı münasebetiyle bir konuşma gerçekleştirmiştir. Paşanın; *“Gazinin, büyük mürşidimizin yüksek dehasına medyun bulunduğumuz bu zafer, Türk*

Milletinin tarihe karşı şeref ve namusunu kurtardı ve istikbalimizi bütün dünyaya tanıttı." ifadeleri halk arasında tezahüratla karşılanmıştır. Şükrü Naili Paşa, konuşmasının ardından tribünde kendisine ayrılan yere geçmiş ve resmi geçit töreni milli marşlar eşliğinde başlamıştır. Bu sırada limanlarda bekleyen gemiler düdükle bu törene katkı sunmuştur. Resmi geçitte Muhafız ve Polis Kıtaları, İhtiyat Zabıt Okulu, Kuleli ve Halıcioğlu Askeri Liseleri, Tıp ve Eczacılık öğrencileri, piyade ve muhabere alayları, deniz lisesi, süvari, topçu, istihkâm ve polis taburları, bisikletli ve motosikletli polisler, esnaf cemiyetleri ile Harbiye ve Bahriyeliler kusursuz yürüyüşleri ile ön plana çıkmışlardır. İkdâm gazetesi o anı; "*Bunların aslan gibi yürüyüşleri halkın üzerinde çok derin bir etki hâsıl etmekteydi.*" şeklinde okuyucularına taşımıştır. Törenin bitmesinin ardından önce Şükrü Naili Paşa daha sonra da İstanbul'da bulunan yabancı devletlerin Büyükelçileri, Dolmabahçe Sarayı'nda bulunan Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın huzuruna çıkarak bayramlarını tebrik etmişlerdir (İkdâm 31 Ağustos 1929: 2; Vakit 31 Ağustos 1929: 1-2).

30 Ağustos Zafer Bayramı kutlamaları 1930 yılında da basında yer bulmuştur. 1930'da da bayram geleneği bozulmamış ve ilk tören sabah saatlerinde Kolordu Karargâh binasında başlamıştır. Protokol üyeleri ile burada yapılan tebrikatın ardından Beyazıt Darülfünun meydanında askeri kıtalar ve öğrenciler toplanmış ve buraya gelen Şükrü Naili Paşa askeri birlikleri teftiş etmiştir. Burada önemli olan nokta, o güne kadar İstanbul Zafer Bayramı resmi töreni Taksim Meydanı'nda yapılırken, 1930'da tören yeri olarak Beyazıt Darülfünun Meydanı'nın seçilmiş olmasıdır. Teftişin ardından askeri birlik içerisinde en kıdemsiz zabıt olan Nuri Bey tarafından bir konuşma yapılmıştır. Nuri Bey yapmış olduğu konuşmasını, 30 Ağustos Zaferinin nasıl kazanıldığını coşkulu bir havada bahsederek tamamlamıştır. Bunu müteakiben kürsüye Şükrü Naili Paşa gelmiştir. Paşa, konuşmasına Milli Mücadele günlerini tarih ders kitaplarından okumadığını bizzat yaşadığını söyleyerek başlamıştır. Paşaya göre, o günlerin bu günkü neticesi yaşanılmakta ve görülmektedir. Bu netice ise şanlı Türk ordusunun kutlu zaferidir. 30 Ağustos günü Türk Milletinin, Türk Ordusunun ve Türk tarihinin en büyük günüdür. Paşa, konuşmasını Gazi Mustafa Kemal Paşaya şükran, şehitlere de ruhlarına Fatihâ ithaf ederek sonlandırmıştır. Konuşmaların ardından Darülfünun kapısı önünde önceden hazırlanmış tribünlere geçilerek resmi geçit töreni başlamıştır. Burada Şükrü Naili Paşa'nın önünden Harbiye, Askeri Tıbbiye, Bahriye, Kuleli, Halıcioğlu liseleri, Askeri kıtalar, Erenköy ve Darüşşafaka öğrencileri, Galatasaray izcileri, Polis, Zabıta ve İtfaiye Teşkilatı mensupları ve Esnaf Cemiyetleri nizami bir şekilde yürümüşlerdir. Geçit töreninin ardından, törene iştirak eden askeri kıtalar ve öğrenciler Taksim Meydanı'na giderek buradan dağılmışlardır. 30 Ağustos akşamı da fener alayları düzenlenerek etkinliklere devam edilmiştir. Ayrıca Başbakan İsmet İnönü, 30 Ağustos Zaferi münasebetiyle Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya bir telgraf çekmiştir. İnönü telgrafında; "*1922 senesinde bu gün Türk Milletinin varlığının tarihin ebedi köşesinde demir pençenizle hak etmişsiniz. 1930'da aynı gün Türk Millete muazzam bir hediye ettiniz ki, bu yeni eserin bin faydasının yanındaki manası, Türk Milletinin başına on sene evvel gelen belaların ati için dermanını yarı yarıya kırmış olmaktadır. Hükümetin minnet ve tebriklerini kabul buyurmanızı dilerim. Büyük ve muazzam Reis-i Cumhur Hazretleri.*" ifadeleri ile Gaziye duyduğu minnet ve şükranları

iletmiştir (Akşam 1 Eylül 1930: 2). Yapılan tören sırasında Gazi Mustafa Kemal Paşa İstanbul'da bulunmamaktadır (Özkaya 1994: 194).

1.2.2. 1931-1933

1931 Zafer Bayramı kutlamalarında sabah erken saatlerde halk tören alanı güzergâhını doldurmuştur. Yine ilk tören Kolordu Kumandanlığında yapılmış ve burada yapılan tebrikat töreninin ardından saat 10.00'da törenin ikinci kısmının icrası için Beyazıt Darülfünun Meydanına geçilmiştir. 1930 kutlamalarında da törenden sorumlu komutan Şükrü Naili Paşa'dır. Paşa, tören alanına gelerek burada bulunan askeri kıtaları teftiş ettikten sonra kendisine ayrılan yere geçmiştir. Daha sonra asker arasında en kıdemsiz zabıt olan dördüncü alay üçüncü bölükten ikinci mülazım Muammer Bey kürsüye çıkararak konuşmasını yapmıştır. Bunu müteakiben Şükrü Naili Paşa'nın konuşmalarının ardından resmi geçit törenine geçilmiştir. Paşa, İstanbul Valisi Muhittin Bey, askeri ve sivil erkân önceden yapılan tribüne geçerek yerlerini almışlardır. Buradan geçen birlikler protokolü selamlayarak töreni nizami bir yürüyüşle icra etmişlerdir. Birliklerin geçişinin ardından tören sona ermiştir. (Akşam 31 Ağustos 1931: 1) Bunun yanında İstanbul'da bütün gün etkinliklere devam edilmiştir. Bu bağlamda Kadıköy, Suadiye, Kızkulesi, Üsküdar, Beşiktaş, Taksim, Bebek ve Kadıköy'de şenlikler düzenlenmiştir. Güneşin batmasının ardından bahse konu yerlerde havai fişekler atılmış, mehtap yıldız âlemleri ve fener alayları yapılmıştır. Ayrıca Beşiktaş Halk Fırkası önünde Beyazıt ev Harbiye'de müzik gösterileri yapılmıştır (Vakit 31 Ağustos 1931: 1-2). 1931 kutlamaları sırasında Gazi Mustafa Kemal Paşa Zonguldak'ta bulunmaktadır (Özkaya 1994: 195).

1932 senesi Zafer Bayramı etkinlikleri; "*Zafer Bayramı her seneden parlak geçti.*" şeklinde haberle kamuoyuna duyurulmuştur. Şimdiye kadar hiç bu kadar renkli bir merasimin yapılmadığından bahseden basın, Türk Halkının gün geçtikçe bu kutlu zaferi daha iyi idrak ettiğinden bahsetmiştir. 1932 yılında da, önce Kolordu Kumandanlık binasında törene başlanmış ve burada yapılan tebrikattan sonra, Kolordu Kumandanı Şükrü Naili Paşa Beyazıt Darülfünun meydanına gelmiştir. Paşanın buradaki askeri birlikleri teftişinin ardından tören başlamıştır. Yine askeri birlik içerisinde en kıdemsiz zabıt olan Kemal Sabit Bey tarafından günün anlam ve önemini belirtir bir konuşma yapılmış ve ardından kürsüye Kolordu Kumandanı Şükrü Naili Paşa gelerek konuşmasını idrak etmiştir. Konuşmaların ardından geçit resmi törenine geçilmiş ve geçitte bulunan Harbiye Mektebi, İhtiyat Zabıt Mektebi, Kuleli ve Maltepe Askeri Liseleri, Askeri Tıbbiye ve Baytar Mektepleri ve askeri birlikler protokolün önünden nizami bir şekilde geçerek bu yürüyüşlerini Taksim'de sonlandırmışlardır. Tören yolunda Türk Savaş Uçağı maketinin bir kamyon üzerinde gösterilmesi de halktan büyük alkış almıştır. Bu sırada Türk uçakları tören alanının üzerinden alçak uçuş gerçekleştirerek halk arasında heyecan yaratmışlardır (Akşam 31 Ağustos 1932: 1; Vakit 31 Ağustos 1932: 1-5).

Öte yandan 30 Ağustos günü İstanbul'un hemen hemen tüm bölgeleri bayraklarla süslenmiş, gece şehrin belli başlı noktaları aydınlatılmış ve kalabalık yerlerde fener alayları oluşturularak havai fişek gösterileri yapılmıştır. İstanbul Halk Fırkası binası önünde eğlenceler düzenlenmiş ve şehir bandosu Taksim'de geç saatlere kadar gösteri yapmıştır. 1932 Zafer Bayramı kutlamalarında öne çıkan

etkinliklerden bir tanesi de İstanbul'da Kitap Fuarı düzenlenmesidir. Fuarda harf inkılabından beri yayımlanan eserlerden 2000 adedi okuyucularla buluşturulmuştur. Dört gün devam eden kitap fuarında, yazarlar imza günleri düzenlemişler ve bu durum halk tarafından yoğun bir ilgiyle karşılanmıştır. (Vakit 31 Ağustos 1932: 1-5; Akşam 31 Ağustos 1932: 1-2) Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın yer almadığı İstanbul'da, öğle saatlerinde Kolordu Kumandanı Şükrü Naili Paşa ve İstanbul Valisi Muhittin Bey, Başbakan İsmet Paşa'yı ziyaret ederek bayramlarını tebrik etmişlerdir. 1932 Zafer Bayramı etkinlikleri bununla kalmamıştır. Kolordu Kumandanlığı tarafından Beyoğlu, Kadıköy ve Üsküdar ilçelerindeki bazı okullara konferans vermek üzere hocalar gönderilmiş, İstiklal Harbi ve Başkumandanlık Meydan Muharebesi hakkında öğrenciler bilgilendirilmiştir. Akşam saat 18.00 sıralarında ise İstanbul Halkevinde askeri zabitan şerefine 100 kişilik bir çay ziyafeti verilmiştir. (Vakit 31 Ağustos 1932: 5)

Cumhuriyetin 10. yılına tekabül eden 1933 senesinde Zafer Bayramı etkinlikleri 10. yıla özel bir şekilde düzenlenmemiş ve önceki yıllarda olduğu gibi temel olarak diğer senelerle aynı istikamete devam etmiştir. Bu bağlamda törenin ilk kısmı yine Kolordu Kumandanlığında başlamış, Şükrü Naili Paşa'nın burada tebrikleri kabulünün ardından Paşa ve İstanbul Valisi Muhittin Bey, geçit töreninin yapılacağı Beyazıt Meydanı'na gelmişlerdir. Burada askeri birliğin en kıdemsiz zabiti olan mülazım Şükrü Bey tarafından bir konuşma yapılmıştır. Şükrü Bey konuşmasını; "*Yaşasın ulu Gazimiz Mustafa Kemal! Yaşasın hür doğan ve hür yaşayan Türk Milleti! Yaşasın Türkiye Cumhuriyeti! Yaşasın Türk ordusu!*" diyerek bitirmiş ve halk tarafından bu konuşma büyük takdir toplamıştır. Şükrü Naili Paşa burada yapmış olduğu konuşmasında sarf ettiği şu cümlelerle kutlu zaferin uluslararası boyutuna dikkat çekmeye çalışmıştır:

"30 Ağustos Zaferi ile Başkumandanlık Meydan Muharebesi harp sanatının, dünya durdukça ayakta duracak bir eseridir. Bize ve bizden sonraki nesillere en büyük bir ders ve örnek olacak bu muharebe, yalnız bizim tarihimizde değil, bütün medeni memleketlerin harp tarihinde hayret ve hayranlıkla yer alacak bir eserdir."

Geçit töreni saat 10.30'da başlamış ve Askeri Lise öğrencileri, süvari, topçu, piyade ve deniz kıtaları, itfaiye müfrezesi ve izcilerin bulunduğu birlikler Şükrü Naili Paşa, Vali ve Belediye Başkanı Muhittin Bey, İstanbul'da bulunan milletvekilleri ve şehir meclisi üyelerinin yer aldığı tribünün önünden nizami bir şekilde geçmişlerdir. Geçit töreninde bulunan kıtalar tramvay yolunu takip ederek Şişhane istikametinden Taksim'e çıkmışlardır. Burada bulunan abideye çelenk konulması sonrasında birlikler dağılmıştır. Beyazıt Meydanı'ndaki törenin bitmesini müteakip, Yeşilköy'de ordu envanterine giren üç uçağa isim koyma töreni düzenlenmiştir. Törende Kolordu Kumandanı Şükrü Naili Paşa, İstanbul Vali ve Belediye Başkanı Muhittin Bey, Tayyare Cemiyeti Başkanı Hasan Fehmi Bey ve diğer zevat hazır bulunmuşlardır. Bahse konu uçaklara Küçükpazar, Beşiktaş ve Yeşilköy isimleri verilmiştir (Cumhuriyet 31 Ağustos 1933: 1-5; Milliyet 31 Ağustos 1933: 1-5). 1933 Zafer Bayramı resmi töreni sırasında Gazi Mustafa Kemal Paşa İstanbul'da bulunmamaktadır.

Sonuç

Üstün bir mücadeleyle yürütülen Türk İstiklal Harbi, 26 Ağustos günü düşman ordusunu anayurttan çıkarmak üzere verilen taarruz emri ile farklı bir boyut kazanmıştır. Bu bağlamda 26-30 Ağustos 1922 tarihleri arasında geceli gündüzlü devam eden Türk Taarruzu, 30 Ağustos günü neticelenerek zafer elde edilmiştir. 1922 Ağustosunda kazanılan bu zafer her yıl 30 Ağustos günü yurdun dört bir yanında çeşitli törenlerle kutlanmaya başlanmıştır. Bu bağlamda zafer kutlamasının ilk resmi töreni 1924'te Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın iştiraki ile Dumlupınar/Çal Köyünde yüksek bir katılımı kutlanılmıştır. Devlet erkânının katıldığı bu kutlama töreninde Mustafa Kemal Paşa uzun bir konuşma yaparak, Başkomutanlık Meydan Muharebesini Türk tarihinin bir dönüm noktası olarak nitelemiştir. Zafer Bayramı'nın tüm yurtda ve İstanbul'da milli bir bayram olarak kutlanması 1926 senesinde olmuştur. 1926'da TBMM'de kabul edilen Zafer Bayramı Kanunu ile birlikte bu zafer, yurdun her tarafında protokolün ve halkın katılımı ile milli bir bayram olarak kutlanmaya başlanılmıştır. 1 Nisan 1926'da TBMM'de kabul edilen Zafer Bayramı Kanunu'nun Meclis müzakerelerinde önemli bir ayrıntı göze çarpmaktadır. Bahse konu kanunun II. Maddesinde; Zafer bayramının her sene kara, hava ve deniz kuvvetleri tarafından kutlanacağı ve Milli Savunma Bakanlığı'nın belirleyeceği bir program gereğince savaşın cereyan ettiği Dumlupınar'da ayrıca bir askeri merasimin tertip edileceği ayrıca o gün askeri dairelerin tatil olacağı belirtilmiştir. Bu durum Van Milletvekili Hakkı Bey'in itirazına neden olmuş ve bu madde; "...*Dumlupınar'da ayrıca merasim-i askeriye icra edilir ve bu günde bilumum dairelerle mektepler tatil olunur.*" şeklinde düzeltilmiştir. Bu itiraz yerinde bir harekettir. Zira her ne kadar bu zaferin kazanılmasında Türk ordusu en büyük rolü oynamışsa da, neticeye bakıldığında bu Zafer Bayramı Türkiye Cumhuriyeti'nin her ferdinin içerisinde yer aldığı kapsayıcı bir zaferdir. Bu bağlamda Cumhuriyetin ilk on yılında İstanbul'da 30 Ağustos Zaferinin kutlama törenlerine bakıldığında oldukça yüksek bir katılım ve renkli görüntülere sahne olduğu görülmektedir. Aslında İstanbul Muhafız Alayı henüz zaferin bayram edilmediği 1923'te, bu zaferi bayram havasında kutlamıştır. Özellikle 1926'da 30 Ağustos'un Zafer Bayramı ilan edilmesi ile birlikte İstanbullular bu zaferi milli bir bayram olarak kutlamıştır. Eski payitahtta zaferin bu denli milli duygularla ve yüksek katılımı kutlanması, milli mücadeleye karşı en büyük engellemelerin çıkarıldığı İstanbul için aslında ikinci bir zaferin de işaretidir. 1929 Zafer Bayramının İstanbul kutlamalarında konuşma yapan asker; "*Padişah ve Hükümeti idare eden o zamanın büyükleri ancak himaye bekliyorlardı.*" ifadelerini kullanması ve Milli Mücadele dönemindeki Osmanlı yönetimini eleştirmesi bu duruma örnek olarak gösterilebilir. İstanbul'dan yükselen bu sesin çok büyük bir önemi vardır. Zira yüksek katılımı gerçekleştirilen 30 Ağustos törenleri ve bu törenlerde ifade edilen her konuşma, Osmanlı Devleti'nin eski başkenti ve Türkiye Cumhuriyeti'nin en büyük şehri olan İstanbul'dan tüm Türkiye'ye bir mesaj niteliğindedir. 1930'a kadar Zafer Bayramının İstanbul'daki kutlamalarının adresi Taksim Meydanı olarak belirlenmiş ancak bu tarihten sonra yapılan değişiklikle Beyazıt Darülfünun Meydanı kutlamaların yeni adresi olarak belirlenmiştir. Daha sonraki yıllarda kutlamalar tekrardan Taksim Meydanı'na alınmış ve günümüzde de halen 30 Ağustos resmi töreni Taksim Meydanı'nda icra edilmektedir. İstanbul için tören alanı olarak Taksim ve Beyazıt Meydanlarının seçilmesi şüphesiz ki, İstanbul'un en yoğun ve halkın en çok rağbet gösterdiği yerlerin bu iki meydan olmasından kaynaklanmaktadır. Böylece İstanbul'da her yıl yoğun bir katılımı 30 Ağustos törenleri icra edilmiştir.

İstanbul etkinliklerinde genel olarak şu yol izlenmiştir. İlk olarak protokol, Kolordu Komutanlığına gelerek Zafer Bayramının İstanbul'daki törenlerinden sorumlu olan Kolordu Komutanı Şükrü Naili Paşa ile bayram tebriki yapmıştır. Daha sonra hep beraber tören alanına geçilerek, günün anlam ve önemine binaen konuşmalar yapılmıştır. Bunu müteakiben halk ile bayramlaşma ve askeri birliklerin, okul öğrencilerinin ve çeşitli kurumların resmi geçidinin ardından tören hitamı tecelli etmiştir. Bu durum İstanbul'a özgü olmayıp, 26 Ağustos 1926'da Milli Savunma Bakanı Recep Peker tarafından yayımlanan bir genelge doğrultusunda icra edilen bir uygulamadır. İstanbul'da yapılan törenler öncesinde özellikle halkın yoğun olduğu birçok yer bayraklarla süslenmiştir. Ayrıca şehir içi vapurlarla tören alanına vatandaşlar intikal ettirilmiş ve bayram münasebetiyle çeşitli etkinlikler yapılmıştır. Öte yandan yapılan tören konuşmalarında Mustafa Kemal Paşa vurgusunun ön plana çıkarılması, İstanbul için bu güne ve bu güne ulaşılmasında en büyük katkıya sahip Mustafa Kemal Paşaya verilen önemi açıklaması açısından önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

- Akın, Veysi. 1997. "23 Nisan Milli Hakimiyet ve Çocuk Bayramının Tarihçesi", *PAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.3: 91-94.
- Aslangül, Halil. 1957. "30 Ağustos Zafer Bayramı", *Din Yolu*, C.2, S.35: 15.
- Bayram, İsmail. 1972. "30 Ağustos", *Pınar Dergisi*, S.8: 22.
- Baykal, Ebru. 2008. "Osmanlılarda Törenler", Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Bolat Salman, Bengül. 2012. *Milli Bayram Olgusu ve Türkiye'de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1923-1960)*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Bolat Salman, Bengül. 2007. "Milli Bayram Olgusu ve Türkiye'de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1923-1960)", Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- Bulca, Nüzhet. 1949. *30 Ağustos Zaferine Doğru Kahramanlarımız*, İstanbul: Günay Yayınları.
- Erdem, Sargon. 1992. "Bayram", ss.257-259 içinde Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.5, İstanbul: TDV Yayınları.
- Göze, Hicran. 1976. "30 Ağustos Zaferi", *Şadırvan Dergisi*, Sene:1, S. 2: 12-13.
- Kansu, Işık. 2019. *Belge ve Anılarla 30 Ağustos Zaferi*, Mersin.
- Karaman, Ramazan. 2011. *Devlet Kuran Zafer*, Ankara: Sarkaç Yayınları.
- Koca, Salim. 2002. "Eski Türklerde Bayram ve Festivaler", ss.51-57 içinde *Türkler*, C.3, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Özkaya, Yücel. 1994. "Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın 1927 İstanbul ve Sonraki Gezileri", *Atatürk Yolu Dergisi*, C.4, S.14: 185-212.

- Özdemirci, Harun. 2001. "30 Ağustos ve Zaferlerimiz", *Diyanet Dergisi*, S.128: 4-12.
1962. "30 Ağustos Atatürk Anlatıyor", *Selamet Dergisi*, C.1, S.5: 6-7.
- Özdemir, İlknur. 2020. *Dumlupınar Nutku ve 30 Ağustos Zaferi*, İstanbul: Sia Yayınları.
- Özkaya, Süleyman. 1964. "30 Ağustos Ruhü", *Oku Dergisi*, Sene:4, C. 4, S. 38: 3.
- Öztürk, Yücel. 2018. "30 Ağustos Zafer ve Tayyare Bayramı Kutlamaları: Amaç, Süreç ve Kazanımlar", *History Studies*, C.10, S.9: 232-244.
- Sayılr, Burhan. 2014. "30 Ağustos Zafer Bayramı Kanunu, İlk Zafer Kutlaması ve 30 Ağustos Zafer Bayramı Kanunu, Büyük Taarruz İle İlgili Bazı Bilgiler", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, Sene:12, S. 16: 89-114.
- Tuncel, Bedrettin. 2020. *Atatürk ve 30 Ağustos Zaferinin İlk Kutlanması*, Ankara: TTK Yayınları.
- 30 Ağustos Zaferi*, Genelkurmay Basımevi.

<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/mechul-asker-aniti-zafertepecalkoy-sehit-sancaktar-mehmetcik-aniti/>
TDK Resmi İnternet Sitesi <https://sozluk.gov.tr>

ARŞİV BELGELERİ

BCA 030-10-00/197-351-8

RESMİ YAYINLAR

TBMM Zabıt Ceridesi
Resmi Gazete

GAZETELER

Akşam
Anadolu Yenigün
Cumhuriyet
Hâkimiyet-i Milliye
İkdam
Milliyet
Son Haber
Son Saat
Tanin
Vakit

Ek-1: Zafer Bayramı Kanunu/346 Sayılı Resmi Gazete (12 Nisan 1926)

دولتنامه

تأسیس تاریخی ۷ تشرین اوله ۱۳۳۶

آبونه شرایطی
سنه لکی ۳۰۰ نسخه اعتباریه
۷۵۰۰ فروش
آئی آبی: ۱۰۰ نسخه
اعتباریه ۳۷۰۰ فروش
طشیره ایچون سنه لکی پوسته اجرو
داخل اولدنی حالده ۱۹۰۰ آئی
آئی ۵۰۰ فروش

بازار نونهسی
۱۲ نisan ۱۹۲۶

اداری رئیسری ماملات ایچون
مطبوعات مدیریت فوریه سنه
وسی جیره مونتسریان مدیریت
صا: اولدوز

چر سنه سی ۱۰۰ پاره در
نومرو: ۳۴۶

سنه: ۴

تورکیه جمهوریت نك دسسی غز نه سیدر

نومرو: ۳۴۶

قانونلر

براسی قانونی

نومرو: ۷۹۵

برنجی ماده — استتلال محاربانده ظفر قشایی تأمین
ایدن ۳۰ آغستوس باش قوماندان محاربه سی کونی جمهوریت
اردو و دوناماسنك ظفر پارامدر .

ایکینجی ماده — هرپیل دروننده بو پارام کونی قرای
بریه ، بحریه و هوا شه طرفدن تسبی اذکتور و مدافعه مایه و کانتک
نظیم ایدمکی پروگرامه کوره دو اولویکاتره آبریمه سرام
عسکریه اجرا ایدیلیر بو کونده بالعموم و اثر ایله مکتبلر تعطیل
اولدوز .

اوچینجی ماده — بو قانون نئری تاریخندن متبردر .

دردنچی ماده — بو قانونک احکامی اجرا به اجرا و کبلاری
هبتی مأمورد . ۱ نisan ۱۹۲۶

* * *

امور صحیبه متعلق بودرلر الیه بالعموم مأموریه
صحیبه مقننه قانونه

نومرو: ۷۹۶

برنجی ماده — اداره خصوصیه بودجه لریك نكسکلات

قانونلر

و تأسیسات صحیه و خیره به متعلق اقسامی صحیه و معاونت اجنهایه
و کانتجه تدقیق و تصویب اولوندن صوکره تصدیقه عرض
اولدوز .

ایکینجی ماده — اداره خصوصیه ، بلدی و شهر امانتاری
نكسکلات و تأسیسات صحیه و خیره سنه مستخدم بالعموم مأمورین
صحیه ایله اداره عمومی و لایات قانونک اونونجی ماده سیله نصب
و کالت اسرینه آلماری محاربه مودوع بولونان مأمورین
صحیه نك نصب و کالت اسرینه آلماری تبدیل و ترقیطری صحیه
و معاونت اجنهایه و کانتجه اجرا اولدوز .

اوچونجی ماده — اداره خصوصیه ل ایله شهر امانتاری
و بلدی لره بودجه لریك امور صحیه به متعلق اقسامی صحیه و معاونت
اجنهایه و کانتجه بیلان تملکاتنامه به توقفاً نظیم ایتمه مجوردلر
دردنچی ماده — اشبو قانونه مخالف مواد قانونیه و نظامیه
احکامی مفسوخدر .

بشبی ماده — اشبو قانون نئری تاریخندن متبردر .

آلتنجی ماده — اشبو قانون احکامک اجرا سنه صحیه
و معاونت اجنهایه و داخلیه و کبلاری مأمورد .

۱ نisan ۱۹۲۶

قرانامه

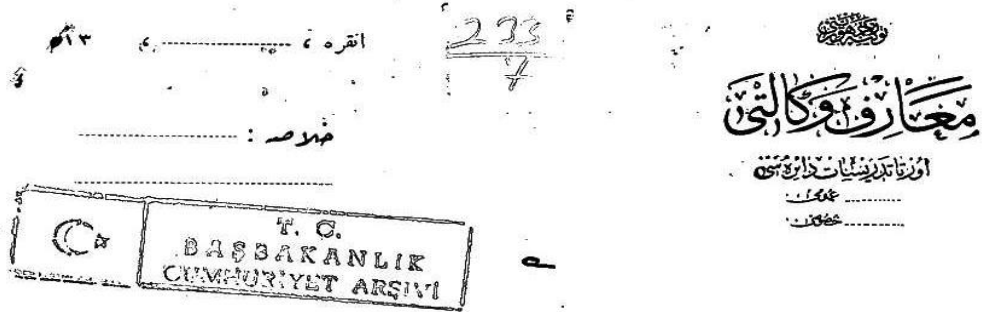
داخلیه و کالت مجلیه سنه:

بازید والیدکنه آبدین والیسی ضیا بک نقل ایله بریه
، بازید والیسی کامل بک تسبی داخلیه و کالتک ۲۳ مارت ۱۹۲۶
تاریخ ۱۳۴۳ نومرولو تذکره سیله و قوعولان تکلیفی
اوزرینه اجرا و کبلاری هبتنك ۲۸ مارت ۱۹۲۶ تاریخلی اجنهایه
تصویب و قبول اولمشدر . ۲۸ مارت ۱۹۲۶

رئیس جمهور
غازی مصطفی کال

مدافعه مایه و کالت و کبلی عدلیه و کالت و کبلی باش و کالت و کبلی
۴۰۴ جبل دو قنور توفیق رشدی دو قنور رفیق
خارجیه و کبلی داخلیه و کبلی بحریه و کبلی
دو قنور توفیق رشدی ۴۰۴ جبل احسان
نافه و کبلی منارف و کبلی مایه و کبلی
مصطفی نجانی حسن حسن
صحیه و معاونت اجنهایه و کبلی تجارت و کبلی زراعت و کبلی
دو قنور رفیق علی جنانی محمد صبری

Ek-2: 30 Ağustos 1924'te Dumlupınar'da Yapılacak İlk Resmi Törene İlişkin
18.08.1924 Tarihli Program (BCA)

- ۱- آغوستی ۱۹۲۴ تا- چینه دومی بیچارک ستانده چاد کوی چوانده اجرا اولدناجه بیرون مراسمه عاشر روزام :
- ۱- مراسم ساعت ایکه صوکزاده با ستلا ایجه
- ۲- ایریزده ، استانبولده ، آطنه ، تونیه و آقره استقامتدنه بومراسمه اشزاک ایله حقلده مخصوص اولمه اولدنه نصف بیله
- ۳- مخصوص تیره ندر حرکت ایله حقلده
- ۴- ستمد و زاداره لری مراسمه ساعت ایلمه اجرا اولدناجه نقره آلا رده تیره ندری ترتیب و تحریک ایله حقلده
- ۵- دومی بیچارک استانبولده مراسم حقلده یوردیه رک گیه و بیچارک اولان ایلمه برنجیقول اولدو حقله مقدارده و س نفا قلمه تحصیلیه حقلده
- ۶- مراسم حقلده که صومالیانی آخوندقا احصاری و ایلمه و برنجیقول اولدو قومانده ایلمه تاییه ایله حقلده
- ۷- بیگ تاشین حرکت کندیله حقلده

2

(محروک هانکی داغره افاده سیله یازیلان اوراقه جواب تشکیل ایتدیکنک تصریحی دجا اولدو)

030	10		1924	351	8
-----	----	--	------	-----	---

Ek-2/1: 30 Ağustos 1924'te Dumlupınar'da Yapılacak İlk Resmi Törene İlişkin 18.08.1924 Tarihli Program (BCA)

اتقره ،
فردیه :

233
7

مِجَارِ وَوِکَالَتِی
اؤز قانۇنلار و شىئالار داریق
.....
.....

م. ق.
B A Ş B A K A N L I K
C U M H U R İ Y E T A R Ş İ V İ

م. ق. د. ق. م. ق.

- آ - ۱ - ماه صیبه عمود - شی خوزی یات حضرتدی طرفنده نطقه
- ب - مهول عداچییه یا بیلاجه آیه و کسبک و وضع اساسی کی
- ت - دار الفتوی تمثیلیه به بر ذات طرفنده نطقه
- د - مطبوعات تمثیلیه به
- ه - تورک ادجاقدی مکتبه طرفنده به نطقه
- ف - معاهد برکتی تمثیلیه به بر ذات طرفنده نطقه
- ز - تورکیا ادعیه جمعیتدی اتفاقاً مکتبه طرفنده نطقه
- ح - صلاوح عمود تمثیلیه به بر ذات طرفنده نطقه
- ی - با - دار مکتبه طرفنده نطقه
- ج - تورکیا خلقی نامه بیرون ملت مجبسی شی خلقی مدافعت طرفنده نطقه
- ل - شی جمهور - حضرتدی طرفنده نطقه
- م - شی جمهور - یات حضرتدی نطقه به صورتا بر رسم گیده له راسه نبات
- ن - به بر بد کله -
- نو - راسه مکتبه احضاریه و کله عدا اولان لارک حاضر اولانان قردی به
- گوره بر لرین گوتیه رگه می قضا ط برزی قرمانان بیلکنا سه اسماعیل خلقی بک
- م. ق. د. ق. م. ق.
- 3

(مردانک مانکی دائرة ائده سه به یازیلان اواقه جواب تشکیل ایتدیکنک تصریمی و جا اولنور)

030	10			197	351	8
-----	----	--	--	-----	-----	---

Ek-3: Cumhuriyet Gazetesinin 31 Ağustos 1924 Tarihli Sayısı

جمهورية

پایان ۳۱ شهریور ۱۳۲۰
شماره ۱۱۱۰
قیمت ۲۹ قرم

آبیه شرفی
تاریخ تاسیس: ۱۳۱۰
تعداد صفحات: ۳۰۰
تعداد جلد: ۳

قورنولوش ظفیری دون دوملی پیکارده تسعید ایدیلدی، مجهول شهید ابدنه سنک وضع اساس رسعی یایدلی ونظفلر ایراد ایدیلدی

فوزی پاشا حریک صفحائی آکلادی

فوزی پاشا حریک صفحائی آکلادی... آناتولیا یاسینی یوسورنک حتمز درجه سنجه پزلاق بر طرفه حتم بکنلدر... وحش وشدله آکلادیلدر.

کونولوش ظفیری دون دوملی پیکارده تسعید ایدیلدی، مجهول شهید ابدنه سنک وضع اساس رسعی یایدلی ونظفلر ایراد ایدیلدی. فوزی پاشا حریک صفحائی آکلادی. آناتولیا یاسینی یوسورنک حتمز درجه سنجه پزلاق بر طرفه حتم بکنلدر... وحش وشدله آکلادیلدر.

غازی پاشانک «۳۰ آغستوس» ی چانلاندیران بو یوک نطقی

«بکی ننه اول قطیندر حکم ایندک که تورک حقیقی خدام کونئی ۳۰ آغستوس صباغی افندره بونوره شمشیر طارح ایدرملدی»

کونولوش ظفیری دون دوملی پیکارده تسعید ایدیلدی، مجهول شهید ابدنه سنک وضع اساس رسعی یایدلی ونظفلر ایراد ایدیلدی. فوزی پاشا حریک صفحائی آکلادی. آناتولیا یاسینی یوسورنک حتمز درجه سنجه پزلاق بر طرفه حتم بکنلدر... وحش وشدله آکلادیلدر.

کونولوش ظفیری دون دوملی پیکارده تسعید ایدیلدی، مجهول شهید ابدنه سنک وضع اساس رسعی یایدلی ونظفلر ایراد ایدیلدی. فوزی پاشا حریک صفحائی آکلادی. آناتولیا یاسینی یوسورنک حتمز درجه سنجه پزلاق بر طرفه حتم بکنلدر... وحش وشدله آکلادیلدر.

دوملی پیکار یولنده

قیمی بک، نرمنده یاسه نحریر

بیزه نرمنده نرمنده

کونولوش ظفیری دون دوملی پیکارده تسعید ایدیلدی، مجهول شهید ابدنه سنک وضع اساس رسعی یایدلی ونظفلر ایراد ایدیلدی. فوزی پاشا حریک صفحائی آکلادی. آناتولیا یاسینی یوسورنک حتمز درجه سنجه پزلاق بر طرفه حتم بکنلدر... وحش وشدله آکلادیلدر.

کونولوش ظفیری دون دوملی پیکارده تسعید ایدیلدی، مجهول شهید ابدنه سنک وضع اساس رسعی یایدلی ونظفلر ایراد ایدیلدی. فوزی پاشا حریک صفحائی آکلادی. آناتولیا یاسینی یوسورنک حتمز درجه سنجه پزلاق بر طرفه حتم بکنلدر... وحش وشدله آکلادیلدر.

کونولوش ظفیری دون دوملی پیکارده تسعید ایدیلدی، مجهول شهید ابدنه سنک وضع اساس رسعی یایدلی ونظفلر ایراد ایدیلدی. فوزی پاشا حریک صفحائی آکلادی. آناتولیا یاسینی یوسورنک حتمز درجه سنجه پزلاق بر طرفه حتم بکنلدر... وحش وشدله آکلادیلدر.

کونولوش ظفیری دون دوملی پیکارده تسعید ایدیلدی، مجهول شهید ابدنه سنک وضع اساس رسعی یایدلی ونظفلر ایراد ایدیلدی. فوزی پاشا حریک صفحائی آکلادی. آناتولیا یاسینی یوسورنک حتمز درجه سنجه پزلاق بر طرفه حتم بکنلدر... وحش وشدله آکلادیلدر.

کونولوش ظفیری دون دوملی پیکارده تسعید ایدیلدی، مجهول شهید ابدنه سنک وضع اساس رسعی یایدلی ونظفلر ایراد ایدیلدی. فوزی پاشا حریک صفحائی آکلادی. آناتولیا یاسینی یوسورنک حتمز درجه سنجه پزلاق بر طرفه حتم بکنلدر... وحش وشدله آکلادیلدر.

Ek-4: İkdam Gazetesinin 31 Ağustos 1929 Tarihli Sayısı

Ek-5: Mustafa Kemal Paşa, Dumlupınar'da Yapılan 30 Ağustos Zaferinin İlk Resmi Töreninde. (İlknur Özdemir, Dumlupınar Nutku ve 30 Ağustos Zaferi, Sia Yayınları, İstanbul, 2020)

30 Ağustos 1924 – Büyük Taarruz'un ikinci yıl dönümü vesilesiyle
Mustafa Kemal Atatürk'ün Dumlupınar'ı ziyareti